

پژوهشی بر سفال ساری (روستایی) با تاکید بر معرفی ویژگی های تکنیکی، ظاهری و رنگ

میشم براری

مربی گروه صنایع دستی، دانشگاه هنر اصفهان

حسن یزدان پناه

h.yazdanpanah@aui.ac.ir

مربی گروه کتابت و نگارگری، دانشگاه هنر اصفهان

(تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۵/۱۲ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۶/۲۹)

چکیده

سفالگری ایرانی حد فاصل قرون سوم تا پنجم هجری قمری (به ویژه دوره سلسله‌های سامانی و آل‌بویه) گونه‌های مختلفی چون سفال مازندران، گبری، لعاب‌پاشیده، شکل اولیه زرین فام (سامرا) و نیشابور را شامل می‌شود. در همین راستا سفالینه‌های ساری گونه‌ای از سفال‌های روستایی رایج در منطقه مازندران می‌باشند که از جنس خاک رس با پوششی از گلابه (انگوب) ساخته می‌شوند. این مقاله با هدف معرفی ویژگی‌های تکنیکی، ظاهری و رنگ‌های به کاررفته در سفال ساری و با تاکید بر پرسش از آنها سامان یافته است. روش پژوهش حاضر توصیفی و تحلیلی است و بر فرضیه خاصی استوار نیست و نتایج تحقیق نشان می‌دهد که تکنیک نقش‌اندازی در این گونه از سفال‌ها به صورت نقاشی زیرلعابی و طراحی نقوش رنگارنگ روی زمینه سفید با ترکیب رنگ‌های سبز، سفید، قهوه‌ای، قرمز، سیاه، آبی و زرد بوده است. همچنین از حیث ویژگی‌های ظاهری، غالب نقوش را پرندگانی (عموماً افسانه‌ای) تشکیل داده که درون بدنشان نقطه می‌باشد.

واژگان کلیدی: سفال ساری، قرن سوم تا پنجم هجری قمری، نقاشی زیرلعاب، نقش پرنده

مقدمه

پژوهش و مطالعه در حوزه آثار سفالی ایران در دوره های تاریخی پیش از اسلام و بعد از اسلام بیانگر وجود متغیرهای گوناگونی چون فرم آثار، نوع نقوش، تکنیک های نقش اندازی و تنوع لعاب های به کار رفته در آن هاست. پیوند خوردن نام شهرهایی همچون ری، جرجان، آمل، ساری، نیشابور، اصفهان، کرمان و مشهد با نام سفال هایی چون زرین فام، نیشابور، مینایی، گمبرون، کوباجی، آبی و سفید نیز حکایت از گستردگی حضور آثار سفالین در تاریخ آثار هنری ایران بعد از اسلام دارد که می تواند معلول شرایط اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و مذهبی هر دوره باشد. این مقاله با محور قرار دادن سفالگری قرون چهارم و پنجم هجری قمری با هدف ارائه شناختی کلی از سفالگری مازندران با تاکید بر سفالینه های روستایی ساری سامان یافته است تا به ضرورت شناسایی طرح، رنگ و تکنیک های آن پاسخ بگوید. پژوهش حاضر در پی پاسخگویی به این سوال است که اساسا سفال ساری از حیث تکنیک ساخت، رنگ و نقش واجد چه ویژگی هایی است.

۱- معرفی کلی سفال ساری

سفال ساری از جمله سفالینه های دوره اسلامی است که سابقه ساخت آن ها به قرون سوم تا پنجم هجری قمری بر می گردد (براری، ۱۳۹۳، ص ۴۶) اساساً شیوه ی نقاشی و تزیین سفالینه در زیر لعاب

از اوایل اسلام به ویژه قرون سوم و چهارم هجری در مراکز تولید سفال در شمال و شمال شرقی ایران مرسوم بوده است که از جمله مهمترین سفالینه های تولید شده به این روش می توان به سفالینه های ساری اشاره کرد که در آن ها از رنگ های متنوعی چون ارغوانی تیره، سیاه، قهوه ای تیره، زرد و اخراپی و... به صورت ورقه ای نازک بر روی زمینه لعاب مات و یا پوشش گلی زیر لعاب شفاف برای تزیین استفاده می شده است. نقوش این گروه از سفالینه ها، متنوع بوده و غالباً شامل حیوان، پرنده به خصوص کبوترهای مسبک و دایره های توپر و گل های مسبک می باشد و گاه توام با خطوط کوفی تزیینی است که معمولا بدنه های داخلی و کف ظروف را دربرمی گیرد (کیانی، ۱۳۷۷، ص ۱۲۴). سفالینه های گبری یا شاملوه نیز که در منطقه ساری کاربرد داشتند از رایج ترین ظروف دوره ی آل بویه به شمار می آیند. خمیر ظروف معمولا قرمز و دارای لعاب گلی غلیظ (انگوب) است که روی آن تزیین به صورت نقش کنده و نقاشی زیر رنگی انجام می شده و سپس توسط لعاب شفاف پوشانده می شده است. (کیانی، ۱۳۵۷، ص ۱۵) طرح این سفالینه ها اکثرا شامل حیوانات افسانه ای است. احیا و رجعت به بسیاری از داستان ها و اساطیر ملی و توجه بیش از اندازه به داستان های شاهنامه موجب می شود که تصاویر مرغان افسانه ای، عقاب، شیر و انسان به صورت نقش کنده و برجسته زیر لعاب به وسیله

پایین می آورد و در شکل پذیری گل نقش بسزایی ایفا می کند. خاک رس قرمز در درجه حرارت بین ۸۰۰ تا ۱۰۰۰ درجه پخته وزین تر می شود و بسته به درجه پخت بدنه و میزان ترکیبات آهن به رنگ های قرمز آجری، زرد تیره، نخودی، قهوه ای و نارنجی در می آید. در این دوره نوعی ظروف به نام ظروف گبری نیز رایج بوده اند که خمیر ساخت این نوع ظروف نیز از جنس رس قرمز بوده است (رفیعی، ۱۳۸۷، ص ۶۵).

ب) انگوب : سفالگران در این زمان برای اینکه بتوانند با ظروف بدنه سفید چینیان رقابت کنند سطح آن را با لایه پوششی سفید رنگ که انگوب نام دارد می پوشاندند. این عمل بیشتر در حالت چرمینه سفال انجام پذیرفته تا مواد در درون گل سفال نفوذ نمایند و پس از خشک شدن سفالینه آن را به کوره های پخت منتقل می کنند. این مهم صرف نظر از رقابت با ظروف بدنه سفید چینی ها مزایای ذیل را نیز به همراه داشت : اول اینکه رنگی که به عنوان زیر رنگی به کار می رود شفافیت و جلای خود را واضح تر می نمایاند و دوم نقاشی روی سطح سفید راحت تر و به سهولت انجام می گیرد (کامبخش فر، ۱۳۷۹، ص ۱۰۵). انگوب در واقع مخلوطی رقیق از جنس خود بدنه می باشد که در حالت چرمینه سفال اعمال می شود تا سطح سفال صاف و یکدست و تمام خلیل و فرج آن پر شده و آماده نقاشی کردن باشد.

سفالگران هنرمند ترسیم و عرضه گردد (توحیدی، ۱۳۷۹، ص ۲۶۶) ظروف شاملوه به شکل کاسه و بشقاب تنگ و حتی بعضی اوقات پلاک های سفالین ساخته می شده است. مراکز ساخت این ظروف بیشتر شهرهایی مانند زنجان، گروس، آمل، ساری و جرجان بوده است (تصویر ۱)، (کیانی، ۱۳۷۷، ص ۱۱۵).

۲- معرفی ویژگی فنی و تکنیکی سفال ساری

سفالینه هایی که در قرون سوم تا پنجم هجری قمری در مناطق ایران تولید می شدند بیشتر با تکنیک زیر رنگی و با جنبه کاربردی تولید می شدند. تکنیک زیر رنگی به نقش اندازی روی سفال زیر یک لعاب شفاف را گویند. بطور کلی سفالینه های ساری به سفالینه های با نقوش رنگارنگ زیر یک لعاب شفاف مشهور می باشند. در قسمت ویژگی های فنی سفال ساری جنس بدنه، فرمول انگوب، مواد رنگی برای نقاشی یا نقش اندازی و نوع لعاب پوششی مورد بررسی قرار می گیرد.

الف) جنس بدنه : بدنه سفال ساری در قرون سوم تا پنجم هجری قمری از نوع بدنه رسی می باشد. به طور کلی اصطلاح رس به خاک هایی اطلاق می شود که دارای خاصیت شکل پذیری باشند. فرمول شیمیایی خاک رس ($Al_2O_3 \cdot 2SiO_2 \cdot 2H_2O$) می باشد. این خاک های به دلیل وجود اکسید آهن پس از پخت به رنگ قرمز در می آیند که وجود اکسید آهن در این نوع خاک ها، درجه پخت بدنه خام را

نقوش رنگی بود و هم بهداشتی بودن سفالینه را به عنوان ظروف کاربردی تامین می کرد. لعاب مورد استفاده بر روی سفالینه های ساری قرون ۳ تا ۵ ه.ق از نوع سربی می باشد. ظروف معروف به گبری مورد کاربرد در قرون ۳ تا ۵ ه.ق با لعاب گلی غلیظ پوشش داده می شده است.

۳- معرفی ویژگی ظاهری سفال ساری

۳-۱) اندازه و فرم

شکل ظاهری سفالینه ها، اولین ویژگی ظاهری است که در نگاه اول قابل لمس بوده می باشد. شکل ظاهری در واقع نمایانگر ابعاد و قالب سفالینه هاست. قالب بسیاری از سفالینه های به دست آمده از ساری قرون سوم تا پنجم هجری قمری به شکل کاسه، بشقاب و تنگ می باشد که با تکنیک چرخ کاری ساخته شده اند. این سفالینه ها به دلیل جنبه کاربردی و کاربری آن، به صورت ظروف مورد استفاده در زندگی روزمره مردم منطقه و بسته به احتیاجاتشان در این برهه زمانی تولید می شده اند که با توجه به نوع کاسه یا بشقاب، قطر دهانه و ارتفاعشان متفاوت می باشد. قطر دهانه برای کاسه ها عموماً ۱۷,۵ سانتی متر و ارتفاع بین ۴,۵ تا ۷,۵ می باشد. بشقاب ها نیز به نوبه خود از قطر دهانه از ۲۰ سانتی متر تا ۲۶ سانتی متر و ارتفاع از ۲,۵ سانتی متر تا ۴,۵ سانتی متر بسته به تخت و توگود بودن و متوسط یا بزرگ بودن متغیر است. غالب

(ج) مواد رنگی برای نقاشی : استفاده از عناصر رنگی برای تزیین سطح سفالینه ها از دوران پیش از تاریخ در ایران رایج بوده است. چرا که با وجود مواد رنگی بر تنوع محصولات سرامیکی هر چه بیشتر افزوده می گردد. برای ایجاد و ساخت رنگ های زیرلعابی از مواد رنگی معدنی استفاده می شود. این رنگینه های معدنی شامل اکسید مس، اکسید آهن، اکسید منگنز و ... می باشند که در جدول (۱) به صورت کامل آورده شده است. رنگ هایی که در سفالینه های ساری قرون سوم تا پنجم هجری قمری به کار رفته و آن را از سایر سفالینه های هم عصر و قبل و بعد متمایز می سازد، مطابق این جدول شامل رنگ های زرد، قرمزخراپی، قهوه ای، سبز و سیاه می باشند.

(د) لعاب پوششی: شیوه نقاشی زیر لعاب شفاف از همان دوران اولیه اسلامی مرسوم و سفالگران سوریه در قرن سوم ه.ق با این شیوه آشنا بودند. لعاب شفاف مورد کاربرد بر روی سفالینه ها در آن زمان تا قبل از سلجوقی از نوع لعاب سربی بوده و سلجوقیان استفاده از لعاب قلیایی شفاف را در این تکنیک زیر رنگی ها به کار بردند. لعاب پوششی این نوع سفالینه ها از نوع لعاب شفاف و بی رنگ بوده است. برای بررسی رنگ که از ویژگی های ظاهری محسوب می گردد، لعاب رایج در قرون سوم تا پنجم هجری قمری، لعاب گلی می باشد که بصورت پوششی تقریباً مات و برگرفته از جنس خود بدنه به روی سفال پیاده می شد که هم محافظ

نقوش گاو، بز کوهی، بز و گوزن خالدار (شوکا) نیز زینت بخش این سفالینه ها شده است. تصاویر نقش شده روی این سفالینه ها در برگزیده حیواناتی است که در زندگی روزمره مردم منطقه نقش به سزایی داشته و بخشی از معاش زندگی آنان را تامین می کرده است (تصویر ۳). **اساطیری و افسانه ای**: نقوش این گونه از سفالینه ها اغلب برگرفته از اساطیر ملی و داستان های کهن می باشد. این نقوش بیشتر شامل نقش شیر، عقاب، اسب است که به طور کلی در هیبت مرغان و حیوانات افسانه ای بودند. این نوع سفالینه ها از رایج ترین سفالینه های دوران آل بویه به شمار می رفته و به سفالینه های گبری یا شاملوه مشهور بودند. هنرمند سفالگر ابتدا پس از ساخت سفالینه ها قبل از پخت روی زمینه کار را کنده و بصورت برجسته در آورده و سپس با لعاب شفاف روی آن ها را می پوشاند. یادآوری این نکته ضروری است که طبرستان را سرزمین دیوها و موجودات اساطیری خصوصا سیمرغ که بر بالای قله دماوند از رشته کوه البرز آشیانه داشت، حیواناتی که در شاهنامه فردوسی نیز در هیبت اسطوره ای از آن ها یاد شده است. عاملی که این دو بحث سرزمین طبرستان و سفال های گبری را به هم پیوند می دهد و وجه مشترک این دو می باشد سلسله آل بویه می باشد که حاکمان آن از این ولایت برخاسته اند. همچنین بنیان گذاران سلسله آل بویه

شکل ظروف پیدا شده به ترتیب کاسه، بشقاب، کوزه و تنگ می باشد (برای، ۱۳۹۳، ص ۴۶).

۲-۳) طرح و نقش

الف) نقش پرندگان

غالب نقش های بکار رفته روی سفالینه های ساری را پرندگان تشکیل می دهند. این پرندگان شامل هدهد (شانه به سر)، طاووس، کبوتر، کلاغ، خروس و دارکوب (مرغ سلیمان) می باشند. این نقوش قسمت اعظم زمینه کاسه و بشقاب سفالی را تشکیل می دهند. جای این نقوش عموماً در وسط کادر در نظر گرفته شده که گاهی به صورت تک نقش به کار می رود و این در صورتی است که در بیشتر موارد نقوش تجریدی یا برگرفته از طبیعت به صورت مکمل نقش های محوری به کار می روند. نقوش به صورت ساده، ایرانی و نزدیک به طرح های نگارگری نقش شده و شیوه ترسیم پرندگان را می توان ادامه سبک ساسانی دانست. این پرندگان به صورت مسبک و نقطه نقطه سفید تزیین شده اند (همان)، (تصویر ۲).

ب) نقش چهارپایان

اهلی، کوهی: این نقوش نیز برگرفته از طبیعت پیرامون و تجربه زیست مردم منطقه می باشد. در ایران باستان شکلی از ایزد طوفان دارد که مولد باران است. "شاخ گاو ماده علامت رسالت عقل و علامت خورشید یا ماه است." (گرتروود جابز، ۱۳۸۰، ص ۱۱۱) سفالینه های ساری قرون سوم تا پنجم هجری قمری نیز از این امر مستثنی نبوده و

آن‌ها برای پر کردن فضای منفی روی سفالینه نقش می‌کند. رنگ این نقوش را غالباً رنگ سیاه، قهوه ای (اکر) و سبز تشکیل می‌دهند (جدول ۲).

۴) معرفی رنگ‌های به کار رفته در سفال ساری
از آن‌جایی که سفال ساده به دلیل نداشتن تنوع و حالت خشک و خستی یارای رقابت نداشت، خلاقیت هنرمندان سفالگر بدین سمت معطوف گشت و انواع سفالینه‌ها به مدد رنگ و سایر مواد بدنه تولید شد. تکنیک رایج روی سفالینه‌های مازندران قرون ۳ تا ۵ ه.ق بیشتر از تکنیک زیر رنگی می‌باشد. زیر رنگی‌ها عموماً شامل جوهرهای رنگی، اکسیدهای فلزی و گداز آورها می‌باشند که پس از لایه پوششی انگوب روی سفال‌ها پیاده می‌شوند. سفالینه‌های ساری مشهور به زمینه رنگارنگ هستند که علت آن کاربرد رنگ‌های متنوع در نقاشی روی سفالینه‌ها می‌باشد. رنگ‌های به کار رفته بر روی این نوع سفالینه‌ها شامل قرمز اخراپی، قهوه‌ای، سیاه، زرد و سبز می‌باشند و به دلیل کاربرد نقطه‌های سفید رنگ بر روی بدن حیوانات نقاشی شده بر روی زمینه سفالینه‌ها در نگاه اول چشم را به خود جلب می‌کند و دلیل اثبات این نوع سفالینه‌ها می‌باشد. دلیل کاربرد زیررنگی‌ها ثبات و پایداری آن‌ها می‌باشد.

نیز که از این دیار برخاسته اند در نوع خود می‌تواند بی‌ربط به این سبک سفال نباشد (تصویر ۴).
نقش ماهی: ماهی در طبرستان به دلیل نزدیکی به دریاچه خزر و اینکه بخشی از رزق روزی مردم جلگه نشین را تامین می‌نمود از ارزش خاصی برخوردار می‌باشد. چنانچه در اساطیر ایران زمین جمشید پادشاه پیشدادی روش اهلی کردن ماهی را آموخت و نظر به اینکه پیشدادیان به روایت شاهنامه فردوسی، بر طبرستان قدیم حکومت می‌کردند می‌تواند در نظر مردمان این سرزمین از اهمیت ویژه‌ای به سبب دلایل بالا برخوردار باشد. ماهی در سفالینه طبرستان در فضای بین دو شاخ بز کوهی و به صورت مسبک و با نقطه‌های سفید نقش شده است (تصویر ۵).

نقوش تجریدی گیاهی: این دسته از نقوش احتمالاً برگرفته از طبیعت با نمادهایی مرتبط با فرهنگ منطقه، بوده که طراح و یا هنرمند سفالگر (اغلب هنرمند سفالگر، خود نیز طراح بوده) ساده گشته و روی سفال‌ها پیاده شده است. هنرمند این نقوش را در ذهن خود از محیط پیرامون خویش دریافت نموده و با قدرت خلاقیت خویش پرورانده و به صورت ذهنی و آنالیز شده، بر روی سفالینه‌ها انتقال داده است. این تزیینات شامل گل‌های چند پر و بوته‌ها که احتمالاً نشان دهنده علفزار و بوته زارهای شمال می‌باشند. این نقوش نقش پرکننده فضا را برعهده دارند و هنرمند طراح و سفالگر از

نتیجه گیری

چهارپایان به صورت مسبک (تزیین شده با نقطه های سفید) ۴- دارای خال هایی روی بدن نقوش محوری (دایره هایی کوچک که درون آن نقطه های سفیدرنگ در دسته های ۲ تایی تا چهارتایی می باشند. ۵- استفاده از نقوش تجریدی درخت، گل و بوته به صورت های رنگی و سیاه به عنوان نقش پرکننده زمینه ۶- وجود نقش ماهی خالدار ۷- نگاه تخت از زاویه بالا (دید پرنده درحال پرواز) به نقوش ۸- طراحی خامدستانه و به دور از هرگونه قانون دست و پاگیر که بر جنبه روستایی آن می افزاید. ۹- استفاده آزاد از رنگ های شفاف و روشن که گویی برگرفته از تجربه زیست هنرمند در شمال کشور برخاسته است.

منابع

- ا. آ. گرانوسکی - م. آ. داندامایو. ۱۳۸۵. تاریخ ایران از زمان باستان تا امروز. کیخسرو کشاورزی. مروارید
- براری، میثم. ۱۳۹۳. سفال و سفالگری در تبرستان ۱ (سفال ساری). اصفهان، نشر گلدسته
- توحیدی، فائق. ۱۳۷۹. فن و هنر سفالگری. تهران، سمت
- گروه، ج. ارنست. ۱۳۸۴. سفال اسلامی (مجموعه ناصرخلیلی). فرناز حائری. تهران، کارنگ

سفال ساری در قرون سوم تا پنجم هجری قمری، نوع خاصی در سفالینه های ایرانی است. وجود پرندگان که در راس آن هدهد قرار دارد، طاووس و کبوتر، زیبایی آن را دوچندان کرده است. استفاده از رنگ های متنوع که متناسب با تجربه زیست هنرمند سفالگر شکل گرفته است. سفالینه های ساری در قرون سوم تا پنجم هجری قمری سبکی خاص در سفالگری ایرانی به نام سفالینه های لعاب گلی با نقوش رنگارنگ روی زمینه سفید داشته که به سفال ساری مشهور می باشد. رنگ نقوش سفالینه های ساری به ترتیب شامل رنگ های سیاه، قهوه ای، قرمز، زرد، سبز و سبز زیتونی می باشند. سفال ساری در قرون مذکور، جزو سفالینه های بدنه رسی، از نوع رس قرمز بوده که سفالگر مازندرانی با پوششی از انگوب از جنس خود بدنه، زمینه را برای هرچه بهتر طراحی کردن آماده کرده است. غالب نقش ها را پرندگان و در کنار آن ها چهارپایان تشکیل داده که هریک به نوعی در ارتباط با تجربه زیست هنرمند است. آنچه جالب توجه است در سفالینه های با نقوش پرندگان، سایر نقوش مکمل، از دید یک پرنده که نقش محوری داشته، می باشد. و این مهم خاص منطقه مازندران می باشد. در پایان، ویژگی های سفال ساری در یک نگاه کلی عبارتند از:

- ۱- سفال رنگارنگ روی زمینه سفید ۲- استفاده از تکنیک لعاب گلی ۳- نقش محوری پرندگان،

- جابز، گرتروود. ۱۳۷۰. سمبل‌ها. محمدرضا بقاپور. نشر بقاپور
- رفیعی، لیلا. ۱۳۸۷. سفال ایران ازدوران پیش از تاریخ تا عصر حاضر. تهران، یساولی
- دعباسیان، میرمحمد. ۱۳۷۰. تاریخ سفال و کاشی در ایران از عهد ماقبل تاکنون. نشر عباسیان؛ گوتنبرگ. ۲۲۴ص
- کریمی، فاطمه و محمدیوسف کیانی، ۱۳۶۴، هنر سفالگری دوران اسلامی. تهران، مرکز باستان شناسی ایران
- کامبخش فرد، سیف الله. ۱۳۷۹. سفال و سفالگری در ایران. تهران، ققنوس
- کیانی، محمدیوسف. ۱۳۷۷. پیشینه سفال و سفالگری در ایران. تهران، نسیم دانش
- Fehervari, geza, 2000, ceramics of the Islamic world, i.btauris publishers. London

الف) نقش گاو (گروبه، ۱۳۸۴، ۹۹)

ب) نقش غزال (کیانی، ۱۳۵۷، ۱۵۸)

ج) حیوان تلفیقی (سگ با دم شیر) (گروبه، ۱۳۸۴، ۱۰۴)

د) نقش جوجه (گروبه، ۱۳۸۴، ۹۹)

ه) نقش طاووس یا خروس (feherveri، ۲۰۰۰، ۵۹)

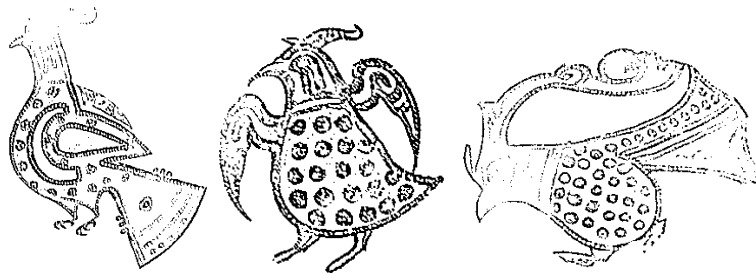

و) نقش تجریدی (feherveri، ۲۰۰۰، ۵۹)

تصویر ۱) سفال های نوع ساری (روستایی)

جدول (۱): رنگ های به کار رفته در سفال ساری (ماخذ: نگارندگان)

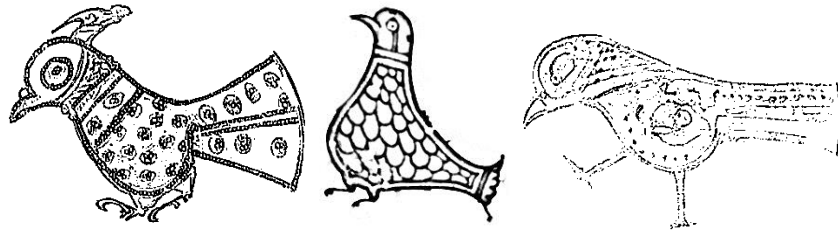
ردیف	نام رنگ	مواد بکار رفته
۱	سیاه	اکسید کروم
۲	قهوه ای	اکسید آهن
۳	سبز	اکسید مس یا سرنج در حالت سربی
۴	اخراپی	گل اخرا
۵	زرد	اکسید آنتیموآن یا سرنج در حالت قلیایی، گوگرد
۶	سفید	از انگوب بکار رفته

ج) طاووس یا خروس

ب) کبوتر

الف) هدهد

و) دارکوب

ه) تیکا یا مرغ

د) کلاغ

تصویر ۲) پرندگان مورد استفاده در سفال ساری (ماخذ: برای، ۴۶، ۱۳۹۳)

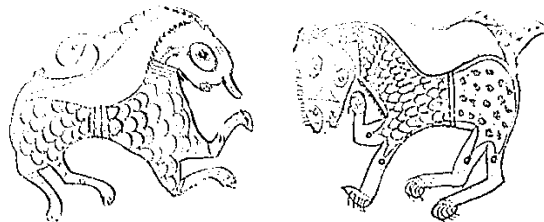

ج) بز کوهی

ب) شوکا (غزال) یا بز

الف) گاو

تصویر ۳) چهارپایان مورد استفاده در سفال ساری (ماخذ: برای، ۴۶، ۱۳۹۳)

ب) شیر

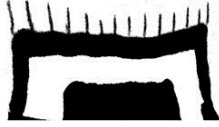

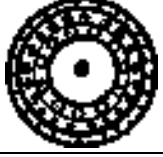
الف) اسب

تصویر ۴) حیوانات افسانه ای (ماخذ: برای، ۴۶، ۱۳۹۳)

تصویر ۵) ماهی (منبع: برای، ۴۶، ۱۳۹۳)

جدول (۲) نقوش تجریدی گیاهی (ماخذ: نگارندگان)

					تصویر
گل چند پر رنگی	تپه، کوه	درخت	گل پیچکی	کرم خاکی	نام نقش
					تصویر
	گل چند پر مشکی		گل	ترنج	نام نقش